

УДК 338.439.5

DOI:10.5281/zenodo.11912444

О.В. Бокій, канд. екон. наук, ст. наук. співр. (ІПП НААН, Київ)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИКИ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ УКРАЇНИ ТА АСОЦІАЦІЇ З ЄС

Аграрний сектор на сьогодні є потужною складовою національної економіки. Адже лише сільське господарство України забезпечує більше 10% валового національного продукту. Реалізація продукції харчової промисловості у 2023 році сягала 40% переробної і 22% - промисловості в цілому [1]. За експортним потенціалом продукція аграрного сектора забезпечує більше половини експортних надходжень країни.

На шляху до асоціації з Європейським Союзом аграрний бізнес, державні та недержавні інституції активно приймають участь у реалізації відповідних положень Угоди. Адже гармонізація нормативно-правового забезпечення, інституційні зміни сприяють підвищенню ефективності діяльності продовольчого сектора, полегшенню роботи бізнесу та активізації зовнішньої торгівлі продовольством. Продукція може бути реалізована на європейському ринку за умови її безпечності та якості, що підтверджується сертифікацією продукції. За наявності європейських сертифікатів, продукція може бути реалізована і в інших країнах світу.

Виконання положень Угоди щодо транспорту і транспортної інфраструктури станом на 2024 рік відповідає 56%, і це найгірший показник серед усіх напрямів. Найбільш значне відставання плану виконання Угоди щодо транспортної галузі – у сфері регуляторної бази щодо рівноправного доступу до залізничної інфраструктури (20%), реконструкції ПАТ «Укрзалізниця» відповідно до законодавства ЄС (30%), підвищення якості послуг залізничних перевезень пасажирів (30%). Лише на 50% виконано зобов'язання щодо облаштування залізничних пунктів пропуску на кордоні з Європейським Союзом, що може суттєво покращити рух вантажів, на 20% розроблено регуляторну базу щодо перевірки на придатність до експлуатації автомобільних транспортних засобів. Потребує вдосконалення нормативно-правова база щодо контролю за обміном інформацією і застосуванням санкцій. На відміну від транспортної інфраструктури, у сфері підприємництва і технічних бар'єрів у торгівлі досягнуто 89% прогресу виконання Угоди про Асоціацію, науки, технологій та інновацій – 68%. У сфері митних

питань, які впливають на стан експорту продовольства – також найменший (після транспортної інфраструктури) прогрес виконання Угоди – 61%. Зокрема, від 2018 року не приведено у відповідність до права ЄС термінологію у митній сфері, не визначено правила розрахунку суми мита [2].

Позитивним чинником є перехід України на європейську систему сертифікації продовольчої продукції від 2024 року за допомогою системи TRACES NT, що значно спростить експортні і транзитні процедури.

Торговельні бар'єри з ЄС, окрім транспортної інфраструктури, проявляються у квотуванні експорту української продовольчої продукції. Особливо чутливе для України квотування сільськогосподарських виробів – м'ясопродуктів, зернових культур, меду. У 2022-2023 рр. Україна, втратила можливість експорту зернових морським шляхом через війну, продукція частково експортувалася завдяки узгодженому морському «зерновому коридору». Було задіяно альтернативні шляхи постачання зерна залізницею, що призвело до ускладнення взаємовідносин з транзитними країнами-сусідами – Польщею, Румунією, Угорщиною. Уряди Польщі та Угорщини у 2023 році тимчасово заборонили транзитний імпорт зерна та іншої продовольчої продукції з України, включно з медом. Мали місце випадки, коли дешеве зерно, яке мало реекспортуватися до Єгипту, скупали польські компанії для продажу на місцевому ринку. Як результат, суттєво зменшилися ціни на продукцію і фермери зазнали збитків. Лише через Польщу щомісяця поставлялося 500-700 тис. т продукції, включаючи м'ясо, зернові, цукор, олію [3].

Якщо у 2021 р. було експортовано аграрної продукції на 35,4 млрд дол. США, у воєнному 2022 р. – на 20,0 млрд дол. США. Водночас залізничним транспортом було експортовано 8,0 млн т аграрної продукції (у 4 рази більше ніж у 2021 р.), автомобільним – 4,0 млн т, у 10 разів більше. За довоєнний період дві третини зовнішнього товарообігу продовольчої продукції здійснювалося морем.

Водночас завдяки альтернативним «коридорам солідарності» через Східну Європу, за два роки війни вдалося експортувати на європейські і світові ринки продукцію, що забезпечило надходжень до бюджету України на суму до 50 млрд Євро. Із неї половина – аграрна [4].

Від серпня 2022 р. почала діяти «зернова угода», яку було укладено ООН за участю України, Росії і Туреччини (узгоджений морський коридор). Росія вийшла з зернової угоди у липні 2023 р.

Незважаючи на значні обсяги перевезення продукції, її експорт майже не вплинув на внутрішню цінову кон'юнктуру.

Також утруднена логістика постачання зарубіжного устаткування, якого потребує продовольчий сектор України, недостатня цифровізація технологічних процесів, особливо у сільській місцевості.

На внутрішньому ринку, через повномасштабне вторгнення російської федерації, суттєво ускладнилася логістика постачання сировини та готової харчової продукції, вимушено зменшилися відстані постачання продовольства. Ріст цін на енергоносії, транспортування й зберігання призвів до істотного зростання частки логістичних витрат у ціні продукції. Для прикладу, у собівартості хліба вперше вартість логістики перевищила вартість сировини, що призвело до зростання цін на готову продукцію.

Висновки. Диверсифікація логістичних шляхів постачання продовольчої продукції, інвестиції в місцеву інфраструктуру і логістику, будівництво інноваційних складів і терміналів для зберігання та транспортування продукції на внутрішній і зовнішній ринок сприятимуть подоланню продовольчої кризи в Україні, стабілізації постачання національного продовольства до країн Європи і світу.

Для подолання сучасних викликів і реалізації можливостей продовольчого сектора на шляху до Асоціації з Європейським Союзом необхідно впроваджувати інноваційні рішення щодо транспортно-складської інфраструктури із залученням інвестицій, забезпечити виконання положень Угоди про Асоціацію України з ЄС, особливо в частині нормативно-правового забезпечення, стану доріг і рухомого складу, митних питань, із залученням відповідних джерел фінансування.

Інформаційні джерела

1. Державна служба статистики України. www.ukrstat.gov.ua.
2. Пульс Угоди. <https://pulse.kmu.gov.ua/><https://pulse.kmu.gov.ua/>.
3. Польща і Угорщина заборонили імпорт українського зерна. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-65291408>.
4. Deux ans de corridors de solidarité ont rapproché l'UE, l'Ukraine et la Moldavie. Daily News. 22.05.2024. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/mex_24_2743https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/mex_24_2743.